

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele **JUDr. Ing. M. A., LLM**, advokáta, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 6. 2020 č. j. 18 Cm 144/2017-36 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 10. 2020 č. j. 6 Cmo 207/2020-41,

takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 6. 2020 č. j. 18 Cm 144/2017-36 a usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 10. 2020 č. j. 6 Cmo 207/2020-41 byl porušen princip rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem stěžovatele podnikat a získávat prostředky pro své životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod. Současně bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 6. 2020 č. j. 18 Cm 144/2017-36 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 10. 2020 č. j. 6 Cmo 207/2020-41 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu, obsah napadených rozhodnutí a průběh řízení před Ústavním soudem

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení výše uvedených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní práva, a to právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), princip rovnosti podle čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny a právo získávat prostředky pro životní potřeby prací a podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z napadených rozhodnutí vyplývá, že stěžovatel - advokát - byl v řízení vedeném před Krajským soudem v Ústí nad Labem sp. zn. 18 Cm 144/2017 ustanoven opatrovníkem účastníka řízení, protože mu nešlo doručit na adresu v cizině dle veřejného

rejstříku a jeho současná adresa pobytu nebyla známa. Stěžovatel následně vyúčtoval odměnu a náhradu hotových výdajů, přičemž již v návrhu na přiznání odměny odkázal na aktuální judikaturu Ústavního soudu. Krajský soud v Ústí nad Labem v návaznosti na to však stěžovateli přiznal odměnu podle § 9 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „advokátní tarif“), a to ve výši nižší (2 541 Kč), než mu podle jeho přesvědčení skutečně náleží (10 091,40 Kč). S právním názorem stěžovatele se soud prvního stupně nikterak nevypořádal.

3. Proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem podal stěžovatel odvolání, v němž opět odkázal na právní názor Ústavního soudu a domáhal se jeho aplikace na danou věc. Vrchní soud v Praze usnesení soudu prvního stupně potvrdil, což odůvodnil pouze tím, že podle ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu se při výkonu funkce opatrovníka, ustanoveného soudem účastníkovi řízení, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč. Odvolací soud se ztotožnil se způsobem výpočtu odměny stěžovateli soudem prvního stupně podle citovaného ustanovení, a proto napadené usnesení a odkazem na ustanovení § 219 o. s. ř. jako věcně správné potvrdil.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti připustil, že předmět řízení je svou výší až bagatelní, ale podle jeho názoru obecné soudy zcela ignorovaly závazný právní názor vyjádřený v rozhodnutí Ústavního soudu, na které stěžovatel výslovně odkazoval. Stěžovatel se proto nedomáhá zrušení napadených rozhodnutí pro jejich věcnou nesprávnost, ale pro jejich ústavní neakceptovatelnost.

II.

Procesní předpoklady řízení

5. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel - sám advokát - nemusí být podle stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 zastoupen podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu advokátem. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona a contrario).

III.

Vyjádření účastníků řízení

6. Krajský soud v Ústí nad Labem ve stručném vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a dodal, že v ústavní stížnosti, netýkající se věci samé a netýkající se nijak práv samotného účastníka, není přítomen žádný ústavněprávní rozměr. Listina zaručuje zvláště chráněná ústavní práva pouze účastníkům sporu, nikoli dalším zúčastněným osobám, jako jsou advokáti, soudci, znalci a další osoby. Vrchní soud v Praze ve vyjádření uvedl, že se neodchyluje od rozhodovací praxe obecných soudů, když k opačnému postupu nebyly důvody. Jako soud odvolací se s náležitou pečlivostí zabýval i jednotlivými argumenty účastníků řízení a snažil se jasně, stručně a srozumitelně vyložit, z jakého důvodu rozhodl o podaném odvolání způsobem uvedeným v napadeném usnesení.

7. Vyjádření účastníků řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli na vědomí a k případné replice, neboť nepřesahují rámec ústavní stížnosti napadených rozhodnutí. Nadto nelze přehlížet, že Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl.

IV.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soustavy soudů a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. náleze ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz náleze ze dne 26. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následné použití právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

9. Oba soudy při určení výše odměny stěžovateli vycházely z § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu v původním znění před několika derogačními zásahy Ústavního soudu znělo takto: „*Při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného správním orgánem účastníku řízení, ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob, jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní nebo ustanoveného soudem účastníku řízení, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stížen duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení, nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat*1b), se považuje za tarifní hodnotu částka 1 000 Kč.“

10. Ústavní soud náleze ze dne 24. 9. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 4/19 (č. 302/2019 Sb.; pozn. rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) zrušil část § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „*jehož pobyt není znám*“, a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů, neboť dovedl, že daná část citovaného ustanovení je rozporná se zásadou rovnosti ve vztahu k právu získávat prostředky pro životní potřeby prací podle čl. 26 odst. 3 Listiny a s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, a to z důvodů, které v nálezu podrobně rozvedl.

11. Náleze ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 22/19 Ústavní soud zrušil další část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, a to ve slovech „*ustanoveného osobě, která se ze zdravotních důvodů dlouhodobě nemůže účastnit řízení*“ (č. 28/2020 Sb.).

12. Dále Ústavní soud náleze ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 23/19 zrušil část téhož ustanovení ve slovech „*ustanoveného soudem podle zákona upravujícího trestní odpovědnosti právnických osob*“ (č. 43/2020 Sb.).

13. Konečně Ústavní soud nálezem ze dne 3. 3. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 26/19 zrušil část téhož ustanovení ve slovech „*jmenovaného soudem podle zákona upravujícího zvláštní řízení soudní*“ (č. 176/2029 Sb.).

14. Ústavní soud v citovaných rozhodnutích dodal, že ačkoliv nemohl podrobit přezkumu celé ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu, je zřejmé, že jeho výtky přesahují jím nyní zrušenou část hypotézy tohoto ustanovení a důvody neústavnosti uvedené v nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19 mohou dopadat i na ostatní části hypotézy § 9 odst. 5 advokátního tarifu. Shledají-li proto obecné soudy v jiných, jimi vedených řízeních, že důvody neústavnosti dopadají i na jinou část § 9 odst. 5 advokátního tarifu, nebudou ji v konkrétním případě aplikovat, neboť jsou vázány jen zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu.

15. Ústavní soud v nyní posuzované věci pouze zkráceně uvádí, v čem je ze strany Ústavního soudu spatřována neústavnost shora uvedených již zrušených ustanovení advokátního tarifu.

16. Normotvůrcem rozdílně stanovená odměna pro advokáty jako opatrovníky ustanovené soudem (§9 odst. 5 advokátního tarifu) je v rozporu se zásadou rovnosti ve spojení s právem získávat prostředky pro životní potřeby prací i právem podnikat vztaženo zejména k ustanoveným zástupcům podle § 30 občanského soudního řádu. Z judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), kterou Ústavní soud již v nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19 podrobně rozebíral [srov. například nález ze dne 14. 8. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 14/17 (200/2018 Sb.) a nález ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.) a rozsudky ESLP ze dne 23. 11. 1983 ve věci Van der Musselle proti Belgii (stížnost č. 8919/80) a ze dne 18. 10. 2011 ve věci Graziani-Weiss proti Rakousku (stížnost č. 31950/06)] vyplývá, že stát ani advokátům negarantuje právo na zisk a právní úprava, která advokátům ukládá vykonávat určité druhy činností ve veřejném zájmu a za sníženou odměnu hrazenou státem nebo dokonce bez nároku na odměnu neodporuje ústavnímu pořádku. Na druhou stranu ani rozdílně stanovená odměna nemůže být založena na svévolných (libovolných) kritériích nebo úvahách. Naopak kritéria, na základě nichž se stanoví odlišné zacházení s obdobnými subjekty v obdobných (nebo dokonce stejných) situacích, musí být alespoň obecně rozumná a objektivizovaná. Taková kritéria však v případě stanovení odměny pro advokáty jako opatrovníky zvolena nebyla. Naopak § 9 odst. 5 advokátního tarifu vychází podle Ústavního soudu z paušalizujícího a ničím nepodloženého předpokladu jednoduchosti a menší finanční náročnosti zastupování účastníků za podmínek stanovených výše citovaným zákonem [srov. k tomu přiměřeně bod 38. nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19]. To v kontextu východisek nález ze dne 13. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 848/16 (N 174/82 SbNU 693) vede k tomu, že advokát odměňovaný na základě zjednodušujícího kritéria je v horším postavení oproti advokátovi, který činnost spojenou s nevyhovujícím způsobem odměňování nevykonává nebo ji vykonával v menším rozsahu.

16. Je tak možno konstatovat, že i ve stěžovatelově věci byla porušena zásada rovnosti v návaznosti na právo získávat prostředky pro životní potřeby prací a právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, a to ať již závislou činností jako zaměstnaný advokát nebo jako advokát vykonávající advokacii v obchodní společnosti, anebo podnikáním ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny (Ústavní soud chápe právo podnikat jako speciální právo vůči právu získávat prostředky pro životní potřeby prací). V nález sp. zn. Pl. ÚS 4/19 Ústavní soud uzavřel, že stanovil-li normotvůrce odlišnou výši odměny pro advokáty jako opatrovníky účastníků řízení, jejichž pobyt není znám, zasáhl tím kontextuálně také do práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. Zde přitom není podstatné, že právní pomoc není poskytována na základě smlouvy, ale na základě rozhodnutí státu (soudu), a že takovým rozhodnutím stát plní svoji povinnost chránit

v soudních řízeních práva těch, kteří nemohou svá práva dostatečně hájit sami. Rozhodující je naopak skutečnost, že plnění (respektive splnění) takové povinnosti je v zásadě obsahově ekvivalentní poskytnutí právní pomoci na základě smlouvy a je zásadně ekvivalentní co se týká kritérií přiměřenosti poskytnutí odměny za takovou činnost.

17. Na základě těchto východisek Ústavní soud i v nyní posuzované věci konstatuje, že určil-li krajský soud odměnu stěžovatele jako advokáta vykonávajícího opatrovnictví s odkazem na § 9 odst. 5 advokátního tarifu, porušil tím zásadu rovnosti k uplatňování základního práva stěžovatele získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Stejně tak porušil práva stěžovatele soud odvolací, když i přes relevantní námitky a judikaturu Ústavního soudu usnesení soudu prvního stupně potvrdil.

18. Oba dva obecné soudy porušily rovněž stěžovatelovo právo na soudní ochranu, neboť nerespektovaly judikaturu Ústavního soudu a ve věci rozhodly bez ohledu na několikrát opakovaný názor Ústavního soudu (viz bod 14. nálezu).

19. Druhý senát Ústavního soudu však na rozdíl od předchozích případů v projednávané věci neshledal důvody pro přerušení řízení a předložení věci plénu Ústavního soudu k rozhodnutí o návrhu na zrušení § 9 odst. 5 advokátního tarifu ve slovech „*jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině*“. Důvodem, který ho k takovému postupu vedl, je, že se procesně jedná o odlišnou situaci oproti dříve projednávaným ústavním stížnostem, u nichž Ústavní soud postupoval dle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Ve věci stěžovatele je nesporné, že oba soudy, tedy soud prvního stupně i soud odvolací, o odměně stěžovatele jako opatrovníka rozhodovaly za situace, kdy již byly vyhlášeny a ve Sbírce zákonů publikovány shora citované nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/19, Pl. ÚS 22/19, Pl. ÚS 23/19 a Pl. ÚS 26/19. Jejich závěry, citované v bodě 14. tohoto nálezu, měly být pro obecné soudy vodítkem, jak postupovat ústavně konformně v případech, kdy je určována odměna za činnost opatrovníka i podle dosud nezrušených a tedy platných částí § 9 odst. 5 advokátního tarifu.

20. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy platí, že „vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby“. Ústavní soud ve své judikatuře dovedl, že toto ustanovení zakládá i precedenční působení jeho nálezů. Nosné důvody (*rationes decidendi*) tak jsou pro obecné soudy při řešení obdobných případů závazné; jinak vyjádřeno, obecné soudy musí nosné důvody nálezů ve své činnosti reflektovat. Ústavní soud se komplexně k precedenčním účinkům své judikatury vyjádřil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), bodech 59-71 (k precedenčním účinkům různých typů rozhodnutí včetně usnesení viz tamtéž body 88-91). Povinnost reflektovat (respektovat) ústavněprávní výklad Ústavního soudu „znamená následovat ho ve skutkově podobných případech, anebo přednést seriózní argumenty, které vedou k závěru, že vzhledem k relevantním skutkovým rozdílům není vhodné aplikovat již vyslovený princip v tomto dalším případě“ (nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 62), tedy provést skutkové odlišení (tzv. *distinguishing*). Ve zcela výjimečných případech, je-li obecný soud „opravdově a z vážných důvodů přesvědčen, že by nebylo správné následovat rozhodovací praxi Ústavního soudu“ (nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 71), se může obecný soud od nosných důvodů nálezu odchýlit a předložit konkurující úvahy (tento postup je tedy namístě v situaci, kdy se obecný soud domnívá, že by mělo dojít k tzv. *overruling*; podrobněji viz nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, body 66-71).

21. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu představuje nesplnění těchto požadavků i porušení základního práva dotčené osoby na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 60, dále viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 45/18 ze dne 21. 2. 2018, bod

14; nález sp. zn. I. ÚS 3068/16 ze dne 15. 8. 2017; nález sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 210/75 SbNU 353), bod 27].

22. Ústavní soud tak shrnuje, že nenásleduje-li obecný soud nosné důvody nálezu Ústavního soudu, aniž by pro to poskytl adekvátní odůvodnění, porušuje právo účastníka řízení na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

23. Ústavní soud proto se shora uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a zrušil usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem i usnesení Vrchního soudu v Praze [§ 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci, a neprováděl dokazování (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 8. dubna 2021

Ludvík David
předseda senátu